

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2018. – Т. 37-38. – С. 148-157

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2018. – Volume. 37-38. – pp. 148-157

УДК: 339.9(477:4):338(477-192.2)

© Олена Пастернак¹

Оцінка впливу дії Угоди про асоціацію між Україною і ЄС на розвиток прикордонних територій

Представлено окремі результати експертного опитування 288 представників 113 органів місцевої влади з питань впливу дії Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною на соціально-економічний розвиток прикордонних областей України. Респондентами виступили представники міст республіканського та обласного значення (працівники міських рад), працівники районних державних адміністрацій шести прикордонних областей: Волинської, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Одеської областей. Відображено трактування експертами ступеню впливу підписання Угоди (в тому числі створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ)) на розвиток їх району (міста) як загалом, так і в розрізі прикордонних областей, а також районних державних адміністрацій та міських рад. Розглянуто оцінку експертами сфер, на які найбільше вплинуло поглиблення процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди. Здійснено трактування оцінки місцевими органами влади прикордонних областей переваг від підписання Угоди про Асоціацію. Окреслено види економічної діяльності, які, на думку експертів, отримали найбільше переваг від дії Угоди про Асоціацію. Запропоновано рекомендації щодо активізації інформування про Угоду з метою більшого користування з її переваг для розвитку прикордонних територій.

Ключові слова: Угода про асоціацію, прикордонні регіони, експертне опитування, євроінтеграційні процеси, поглиблена та всеосяжна зони вільної торгівлі (ПВЗВТ).

Evaluation of the EU-Ukraine Association agreement's impact on the development of border territories

Some of the results of experts' survey of 288 representatives of 113 authorities on the issues of EU-Ukraine Association Agreement's impact on social and economic development of Ukrainian border oblasts are outlined. The respondents were the representatives of cities of republican and oblast status (city councils' employees) and of district state administrations of six border oblasts: Volynska, Lvivska, Zakarpatska, Ivano-Frankivska, Chernivetska and Odeska oblasts. The experts' understanding of the level of impact the signing of Agreement (including the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)) has on the development of their district (city) is presented both in general and by border oblasts as well as district state administrations and city councils. The experts' evaluation of the spheres most influenced by deepening of European integration processes in the context of the Agreement implementation is shown. Interpretation of border oblasts local authorities' assessment of EU-Ukraine Association Agreement advantages is conducted. The types of economic activity, which have gained the most advantages from Association Agreement implementation according to experts' point of view, are outlined. Suggestions on activation of awareness about the Agreement in order to use more of its advantages for border territories' development are made.

Keywords: EU-Ukraine Association Agreement, border territories, experts' survey, European integration processes, Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA).

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС актуалізувало необхідність дослідження розвитку прикордонних регіонів, рівень яких є слабшим порівняно із центральними. Прикордонні території першими відчували на собі всі плюси та мінуси

¹ Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України», м.Львів, Україна, E-mail: olena.pasternak@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0098-9739>, <https://doi.org/10.31861/mhpi2018.37-38.140-150>.

євроінтеграційних процесів, адже є найближчими сусідами та своєрідними «воротами» в ЄС. Процеси глобалізації суттєво впливають на економічний, соціальний, культурний, політичний розвиток прикордонних територій. Для того, щоб співпрацювати з європейськими регіонами, українським прикордонним територіям важливо бути конкурентоспроможними, відкритими для інновацій, новітніх технологій, управлінських механізмів. Необхідність враховувати індивідуальні особливості розвитку прикордонних регіонів України і територій тих держав, з якими українські регіони мають спільні кордони, підтверджує доцільність проведення досліджень прикордонних регіонів, які необхідні для того, щоб приймати рішення в умовах невизначеності. Статистичні дані не завжди спроможні показати реальну ситуацію, а особливо бачення проблем чи перспектив розвитку. Будь-яке важливе стратегічне рішення не може бути прийнятим без врахування думки громади, мешканців або ж експертів, які краще за будь-кого володіють інформацією щодо досліджуваного явища. Такі дослідження показують напрямок руху, шляхи вирішення певних проблем, дозволяють глибше зрозуміти певне явище чи проблемні обставини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти розвитку прикордонних регіонів досліджувалися у працях українських науковців Т.Божидарніка, В.Борщевського, Є.Кіш, Н.Мікули, О.Мілашовської, С.Мітряєвої, А.Мокія, В.Чужикова, І.Студеннікова та інших. Однак серед існуючих праць немає досліджень, які б висвітлювали результати оцінки експертами впливу підписання Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною на розвиток прикордонних областей.

Метою даної статті є дослідження експертної думки щодо впливу підписання Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною на соціально-економічний розвиток прикордонних областей та пошук ефективних інструментів подолання існуючих прогалин від впровадження Угоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом створює рамки для співпраці з метою поступової інтеграції економіки до внутрішнього ринку ЄС, що передбачає значну лібералізацію торгівлі товарами, послугами, руху капіталу, а також комплексну гармонізацію правил ведення бізнесу з нормами ЄС.

З метою дослідження впливу процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом автором в колективі науковців ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України» було проведено експертне опитування органів влади шести прикордонних областей, які межують з Європейським Союзом. Протягом IV кв. 2016 – I кв. 2017 рр. працівниками сектору проблем транскордонного співробітництва ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» було опитано представників органів місцевої влади з питань соціально-економічного розвитку прикордонних областей в умовах дії Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною². В опитуванні прийняли участь представники міст республіканського та обласного значення (працівники міських рад), працівники районних державних адміністрацій шести прикордонних областей: Волинської, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Одеської областей. Всього до опитування долучилося 288 експертів-представників 113 органів місцевої влади.

На питання, *чи впливає підписання Угоди (в тому числі створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ)) на розвиток вашого району (міста)*, 19,4% опитаних відповіли, що вплив є значним. 50,7 % переконані, що впливає незначно. 29,9% впевнені, що не впливає (рис.1). Тобто можна констатувати, що влада усвідомлює в переважній більшості (приблизно 70% опитаних) вплив підписання Угоди на розвиток прикордонних регіонів. Проте факт обрання більшістю відповіді щодо незначного впливу свідчить про недостатнє використання можливостей, які відкриваються із підписанням Угоди про асоціацію. Частково дана проблема може бути викликана недостатнім інформуванням щодо сутності та переваг Угоди.

Цікавим є той факт, що чим далі від кордону з ЄС, тим більш песимістичними є погляди щодо впливу Угоди. Так максимальний відсоток (в розрізі областей) тих, хто вважає, що

² Прутула Х.М., Пастернак О.І., Калат Я.Я., Демедюк О.П. (2017) Соціально-економічний розвиток прикордонних областей в умовах дії Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною (за результатами експертних оцінок): науково-аналітична записка, Львів, 64 с.

впливу немає спостерігається в Одеській області. Інші області максимальні бали віддають питанню щодо незначного впливу (рис.2).

Рис. 1.

Оцінка впливу підписання Угоди на розвиток району (міста) респондентів, %.

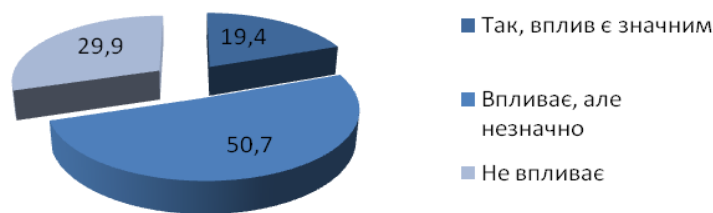
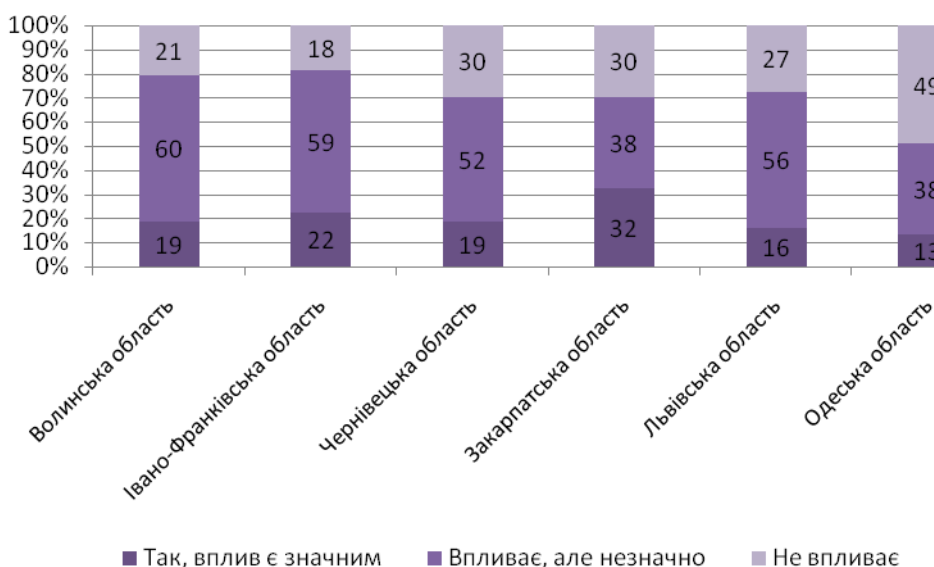

Рис. 2.

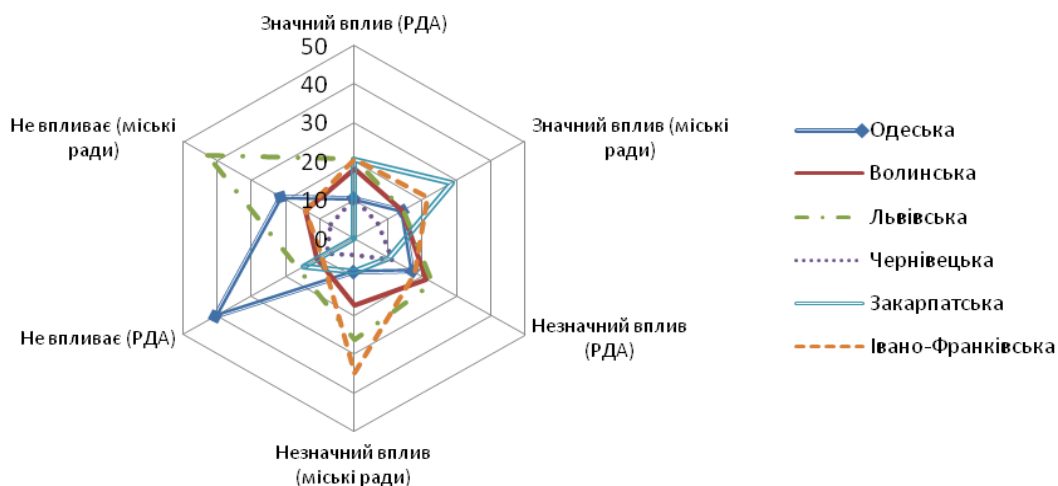
Оцінка експертами впливу Угоди на розвиток їх району (міста) в розрізі областей.

Якщо розглянути відповіді на поставлене запитання в розрізі районних державних адміністрацій та міських рад, то найбільше відповідей щодо незначного впливу угоди (51% і 48% відповідно). Щодо результатів на рівні РДА, то тут більшість на другому місці відповіла «не впливає» (31%), тоді як на рівні міських рад обрали відповідь «вплив є значним» (27%).

Рис. 3.

Оцінка експертами прикордонних областей впливу Угоди на розвиток їх району (міста) в розрізі районних державних адміністрацій та міських рад

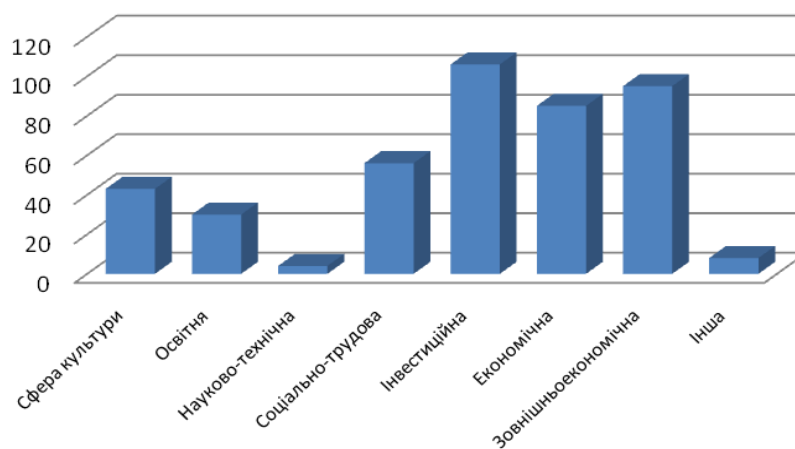

Оцінка впливу Угоди на розвиток їх району (міста) в розрізі районних державних адміністрацій та міських рад та областей демонструє дуже різні результати. Так у Львівській області найбільше відповідей щодо відсутності впливу на рівні міських рад, в Одеській області – на рівні РДА, Івано-Франківська область відмітила незначний вплив на рівні міських рад, Волинська і Чернівецька – незначний вплив на рівні РДА. Закарпатська область вказала на значний вплив на рівні міських рад (рис.3).

На питання щодо *сфер, на які найбільше вплинуло поглиблення процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди*, найбільше відповідей набрала інвестиційна, зовнішньоекономічна та економічна сфери, що є логічним зважаючи на основні завдання Угоди. Науково-технічна сфера отримала найменше голосів і це в певній мірі є негативним фактором, який свідчить про недостатній рівень наукової та технічної складової економічного розвитку регіонів та низьку частку доданої вартості і переважно сировинне спрямування (рис. 4).

Рис. 4.

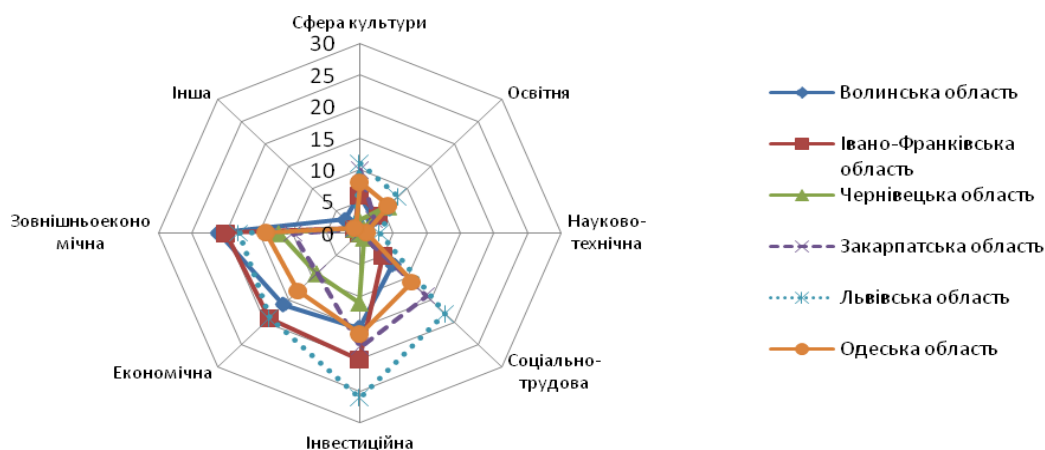
Сфери розвитку, на які, на думку опитаних, найбільше вплинуло поглиблення процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди

В розрізі областей, експерти Волинської та Чернівецької областей вважають, що найбільше вплине поглиблення процесів євроінтеграції на сферу зовнішньоекономічної діяльності. Закарпатська, Львівська, Одеська найбільше голосів віддали за сферу інвестицій. В Івано-Франківській області ці дві сфери отримали однаково найбільшу кількість голосів. Науково-технічна сфера всіма областями (за винятком Львівської) вважається сферою, на яку найменше впливає поглиблення процесів євроінтеграції. Низькі результати також отримали освітня та сфера культури (рис.5).

Рис.5.

Сфери розвитку, на які, на думку опитаних, найбільше вплинуло поглиблення процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди в розрізі областей

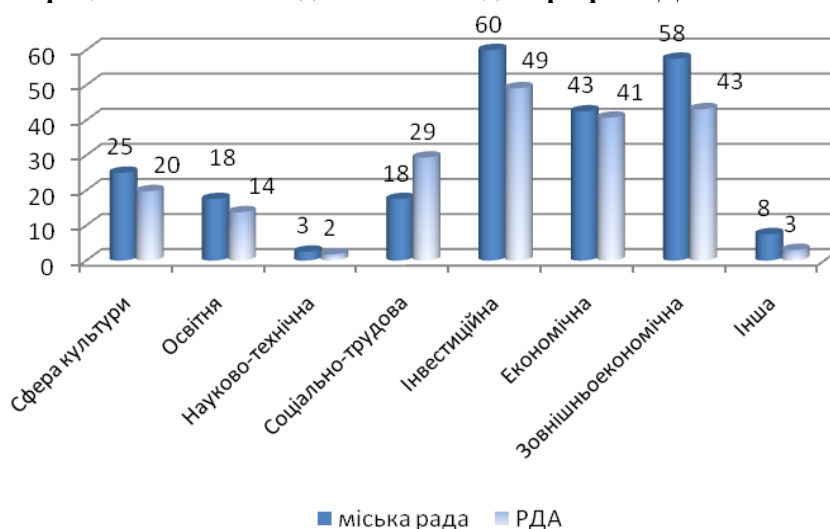

Якщо аналізувати вплив угоди відповідно до їх віддаленості від кордону, то у Волинській області єдиний зі всіх чітко прослідковується тенденція, що території, які ближче до кордону (1 зона) обирали відповіді щодо значного та незначного впливу угоди, тоді як віддаленіші (2 і 3 зона), обирали відповіді щодо незначного впливу та відсутності впливу. В Івано-Франківській області райони, які розташовані в 2 і 3 зоні, більше обирали відповіді щодо значного та незначного впливу Угоди, ніж території 1 зони. В решті областей важко виділити певні тенденції.

Якщо аналізувати *сфери розвитку, на які найбільше вплинуло поглиблення процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди* в розрізі РДА та міських рад, то лише за одну сферу – соціально-трудова РДА віддали більшу кількість голосів, ніж міські ради. Науково-технічна і економічна сфери були оцінені майже однаковим % голосів. Решту сфер отримали більше голосів міських рад (рис.6).

Рис.6.

Сфери розвитку, на які, на думку опитаних, найбільше вплинуло поглиблення процесів євроінтеграції в контексті підписання Угоди в розрізі РДА та міських рад, %

Щодо впливу фактору близькості кордону, то райони Волинської, Львівської, Івано-Франківської Чернівецької областей, які розташовані в 1 зоні серед сфер, на які найбільше впливає Угода, відзначають зовнішньоекономічну, адже близькість до кордону зумовлює активніший розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Інвестиції є пріоритетною сферою для районів 3 рівня Волинської, Львівської, Івано-Франківської та 2 рівня Львівської та Чернівецької областей. Інвестиційну сферу також обрали органи влади 1 зони Закарпатської області.

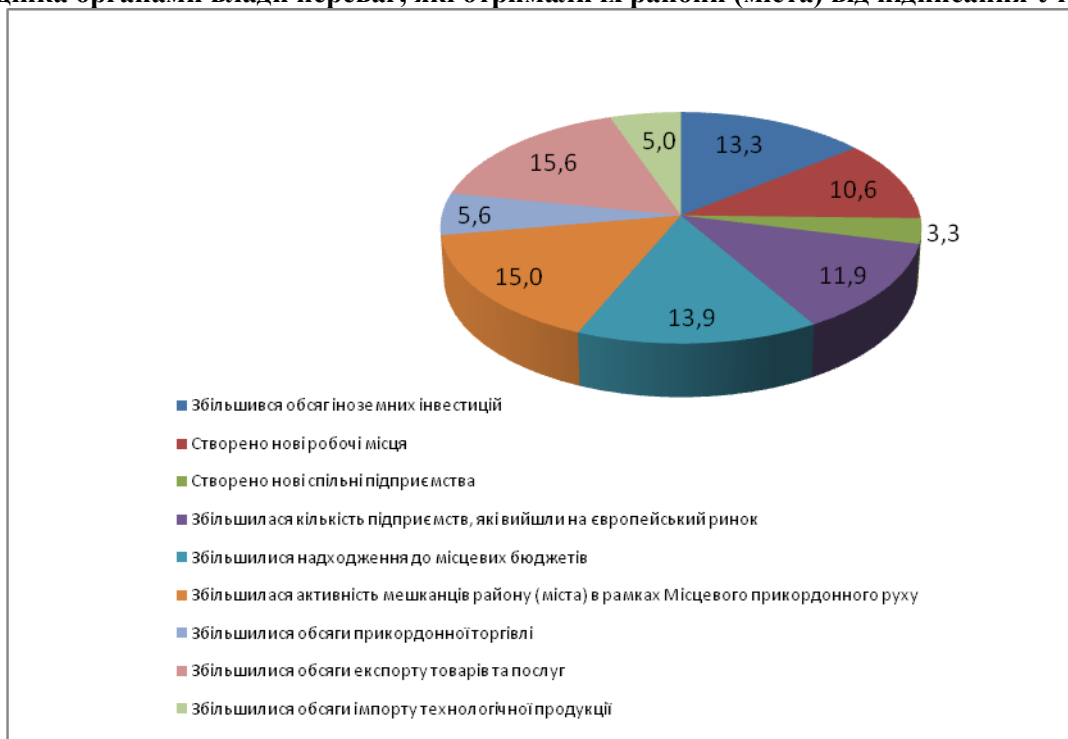
В контексті сфер розвитку для України в умовах євроінтеграції принципово важливим є розвиток інвестиційної сфери, зокрема притік іноземних інвесторів, особливо великих. Слідом

за інвесторами-лідерами в країну «підтягнуться» дрібніші суб'єкти-учасники інвестиційного ринку. Це відбувається за принципом підходу розумних грошей (smart money approach), який передбачає, що дрібні інвестори уважно відстежують поведінку "лідерів", які вкладають в економіку країни мільярди доларів, з метою йти за "розумними грошима". Великі інвестори приймають рішення щодо вкладення капіталу володіючи інформацією, яка недоступна дрібному гравцеві. Разом із інвестиціями в країну прийде нова культура ведення бізнесу і новітні технології. І, відповідно будуть створені нові робочі місця. Саме тому одним із основних завдань розвитку прикордонних регіонів є робота з іноземними інвесторами, а також створення позитивного іміджу прикордонних регіонів як місць, привабливих для іноземних інвестицій.

Серед *переваг від підписання Угоди* загалом по 6 прикордонних областях найбільше відповідей щодо збільшення обсягів експорту товарів та послуг – 15,6%, збільшення активності мешканців району (міста) в рамках Місцевого прикордонного руху – 15%, збільшення надходжень до місцевих бюджетів – 13,9%, збільшення обсягу іноземних інвестицій – 13,3%³ (рис.7.).

Рис. 7.

Оцінка органами влади переваг, які отримали їх райони (міста) від підписання Угоди

Якщо аналізувати ситуацію в розрізі областей, то експерти Львівської області обрали серед переваг створення нових робочих місць та збільшення активності мешканців району (міста) в рамках Місцевого прикордонного руху, Закарпатська – збільшення обсягу іноземних інвестицій і створення нових робочих місць, Волинська – збільшення активності мешканців району (міста) в рамках Місцевого прикордонного руху, Івано-Франківська – збільшення обсягів експорту товарів та послуг, Одеська – збільшення надходжень до місцевого бюджету, Чернівецька – збільшення обсягів експорту товарів та послуг (рис.8).

В розрізі відповідей міських рад та РДА видно наступне: РДА до найбільших переваг віднесли збільшення обсягів іноземних інвестицій, збільшення надходжень до місцевих бюджетів, збільшення кількості підприємств, які вийшли на іноземний ринок; міські ради обрали збільшення обсягів прикордонної торгівлі, активність мешканців в рамках МПР, створення нових робочих місць (рис.9).

³ Prytula H.M., Tsisinska O.B., Demedyuk O.P. (2017) Peculiarities of social and economic development of bordering oblasts under EU-Ukraine Association Agreement: experts' assessments // *Регіональна економіка*, 2017, № 4, С. 91-102.

Якщо розглядати ситуацію із врахуванням наближеності до кордону, то із результатів опитування видно, що райони Волинської, Львівської, Івано-Франківської та Одеської областей 1 рівня відмічають серед найбільших переваг збільшення активності мешканців району (міста) в рамках Місцевого прикордонного руху. Збільшення обсягів експорту товарів та послуг обрали райони 2 рівня Волинської та Чернівецької областей і район 3 рівня Івано-Франківської області.

Найбільші *переваги від впровадження поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ)* на думку респондентів загалом по 6 прикордонних областях отримують такі види економічної діяльності як⁴:

- сільське, лісове та рибне господарства –19,3%;
- оптова та роздрібна торгівля –16,5%;
- виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність – 11%;
- легка промисловість –8,2%;
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (сфера туризму) –7,9%;
- виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 7,5%.

Рис. 8.

Переваги, які отримали райони (міста) від підписання Угоди (в розрізі областей)

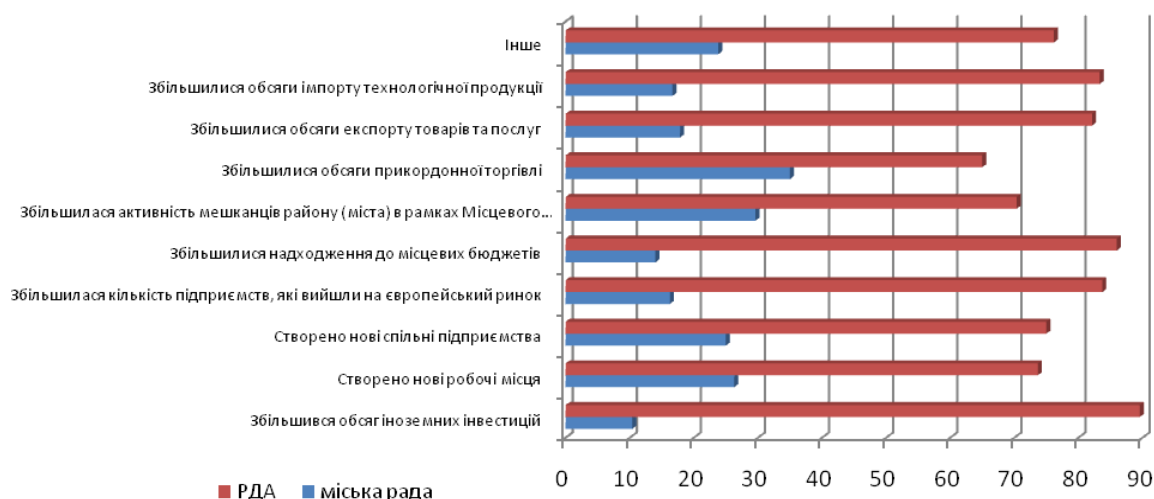

Рис. 9.

Переваги, які отримали райони (міста) від підписання Угоди (в розрізі міських рад та РДА)

⁴ Pasternak O. (2017) Vplyv pohlyblennya protsesiv yevrointehratsiyi na rozvytok prykordonnnykh terytoriy, Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnya v umovakh systemnoyi kryzy: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi, 28 lystopada 2017, s. 54-59.

Якщо розглянути ситуацію в розрізі областей, то картина наступна (табл.1):

- Львівська область найбільший % голосів віддала за оптову та роздрібну торгівлю (16%), сільське, лісове та рибне господарство (14%), Волинська ідентично (30% і 18% відповідно);
- Івано-Франківська область обрала виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність (19%) та оптову та роздрібну торгівлю (17%);
- Чернівецька область відмітила сільське, лісове та рибне господарство (24%), виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність (16%);
- Закарпатська область вказала на легку промисловість (15%), оптову та роздрібну торгівлю (15%);
- Одеська область визначила найбільший вплив на сільське, лісове та рибне господарство (28%), оптову та роздрібну торгівлю (20%).

Таблиця 1

Оцінка переваг за видами економічної діяльності від впровадження ПВЗВТ у районах (містах) в розрізі областей, %

Види економічної діяльності	Волинська область	Івано-Франківська область	Чернівецька область	Закарпатська область	Львівська область	Одеська область
Сільське, лісове та рибне господарство	30	14	24	12	14	28
Добувна промисловість	5	4	0	5	1	0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	6	6	8	7	8	11
Легка промисловість	4	8	3	15	11	5
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	6	19	16	11	11	2
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	0	4	6	1	0	3
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	2	1	0	0	2	1
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2	3	8	0	5	0
Металургійне виробництво	4	3	0	0	3	0
Машинобудування	5	3	6	5	7	1
Постачання електроенергії, газу тощо	1	1	2	0	0	3
Будівництво	1	2	2	4	1	6

Оптова та роздрібна торгівля	18	17	10	15	16	20
Транспорт, складське господарство тощо	4	2	3	4	5	7
Діяльність готелів та ресторанів	1	3	2	10	5	1
Інформація та телекомунікація	1	1	0	0	1	4
Фінансова та страхова діяльність	0	0	0	1	0	0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (сфера туризму)	5	10	8	8	10	5
Інше	4	0	2	0	1	1

Щодо оцінки переваг за видами економічної діяльності від впровадження ПВЗВТ у районах (містах) в розрізі міських рад і РДА, то результати є різноманітними, що можна пояснити різним розумінням проблем та економічної ситуації на рівні міст і районних адміністрацій, а також територіальними відмінностями, зокрема РДА оцінювали район, тоді як міські ради лише своє місто.

Підсумовуючи результати експертного опитування щодо впливу підписання Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною на соціально-економічний розвиток прикордонних областей необхідно відзначити недостатнє використання територіями можливостей, які відкриваються із підписанням Угоди про асоціацію. Частково дана проблема може бути викликана недостатнім інформуванням щодо сутності та переваг Угоди. Тому важливою складовою реалізації ефективної регіональної політики на місцях повинно бути інформування населення та бізнесу щодо можливостей, які відкриваються перед районом (містом) в результаті дії Угоди про Асоціацію, щодо вимог ЄС до стандартів продукції, поширення кращих практик та обмін досвідом.

Слід відмітити, що існує величезна кількість проблем адаптації економічної системи прикордонних територій України до нових умов та правил, передбачених Угодою про Асоціацію, зокрема, наступні:

- різна ментальність мешканців прикордонних регіонів по різні боки кордону;
- асиметрія розвитку прикордонних територій;
- відмінності у законодавстві сусідніх держав, проблеми наближення законодавства України до ЄС;
- недостатній розвиток інфраструктурних об'єктів прикордонних регіонів;
- недостатня кількість інституцій, які є учасниками процесу євроінтеграції та учасників транскордонного співробітництва;
- мала кількість спільних маркетингових проектів суміжних регіонів;
- слабкий розвиток інноваційних технологій, низька обізнаність із інноваційними формами ведення бізнесу (фандрейзинг, фріланс, краудсорсинг, краудфандинг);
- низька обізнаність українців щодо можливостей, які відкриває підписання Угоди про Асоціацію та транскордонне співробітництво загалом;
- пасивність українців щодо питань євроінтеграції, транскордонного співробітництва;
- недостатня кваліфікація працівників, потреба підвищення їх кваліфікації до рівня європейських колег;
- низький рівень надання фінансових послуг в Україні та механізмів фінансової підтримки учасників транскордонного співробітництва.

Вище перелічені проблеми ускладнюють процес інтеграції України з Європейським Союзом і вимагають численних рішень як економічного, так і політичного характеру на рівні держави, регіонів, об'єднаних територіальних громад.

Одним з важливих напрямів подальшого соціально-економічного розвитку прикордонних територій, який дозволить в певній мірі вирішити прогалини від впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, є маркетинг прикордонних регіонів. Використання даного інструменту сприятиме популяризації як прикордонних територій, так і продукції місцевих товаровиробників в межах України, а також за кордоном. Окрім цього для територій важливо реалізовувати спільні маркетингові проекти у різних сферах, особливо із сусідніми

зарубіжними регіонами, що дозволить спільно здійснювати промоцію транскордонних територій.

Використання маркетингових технологій з метою стимулювання розвитку прикордонних регіонів дозволить акумулювати знання, інновації, управлінські методи, передові практики, креативний людський потенціал. Маркетинг територій є тим управлінським інструментом, який у сучасних умовах дозволяє регіонам аналізувати їх ринкові можливості та визначати конкурентні переваги, а також впливати на ринок, забезпечуючи економічне зростання. Це сприятиме економічному розвитку регіону в цілому, підвищенню його конкурентоспроможності, а зокрема реалізації підприємницьких ініціатив, проектів транскордонного співробітництва, створенню нових робочих місць, залученню в регіон креативних працівників.

Розглянемо роль маркетингу в контексті впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, використання маркетингових механізмів та інструментів сприятиме:

- пошуку та побудові спільних цінностей відповідно до демократичних принципів, верховенства права, належного державного управління, прав та основоположних свобод людини;
- конвергенції регіонів;
- дослідженні проблем впровадження Угоди (проведення маркетингових досліджень, опитувань, експертних оцінок);
- моніторингу впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- реалізації функції інформування на всіх етапах впровадження (щодо сутності, механізмів, конкретних інструментів, можливостей, існуючих досягнень, кращих практик тощо);
- промоції Угоди про асоціацію між Україною та ЄС шляхом реалізації низки маркетингових інструментів, зокрема публікацій у друкованих та електронних ЗМІ, інтернет-виданнях, соціальних мережах, конференцій, круглих столів тощо;
- покращенню іміджу прикордонних регіонів як територій, відкритих для співробітництва та інвестицій;
- розробці спільних маркетингових проектів, програм розвитку прикордонних регіонів, в т.ч. на співфінансування з фондів ЄС;
- визначенні спільних конкурентних переваг транскордонних регіонів та їх спільній промоції;
- розробці спільних стратегій розвитку суміжних регіонів в контексті впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС;
- налагодженні партнерських відносин різного характеру між суб'єктами Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (робочі зустрічі, переговори, заходи презентаційного характеру, конференції, обмін досвідом тощо).

Отже маркетинг прикордонних територій є перспективним інструментом адаптації економічного середовища регіонів до нових вимог, які висуває Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Створення позитивного іміджу прикордонних регіонів як місць, привабливих для іноземних інвестицій, просування брендів прикордонних регіонів, реалізація спільних проектів транскордонних територій повинні стати для України важливими напрямками подальшого соціально-економічного розвитку.

Список джерел

1. Притула Х.М., Пастернак О.І., Калат Я.Я., Демедюк О.П. (2017) Соціально-економічний розвиток прикордонних областей в умовах дії Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною (за результатами експертних оцінок): науково-аналітична записка, Львів, 64 с.
2. Prytula H.M., Tsisinska O.B., Demedyuk O.P. (2017) Peculiarities of social and economic development of bordering oblasts under EU-Ukraine Association Agreement: experts' assessments // *Регіональна економіка*, 2017, № 4, С. 91-102.
3. Пастернак О.І. (2017) Вплив поглиблення процесів євроінтеграції на розвиток прикордонних територій. *Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 28 листопада 2017 року*. Львів: Львівський інститут МАУП, С. 54-59.

References

1. Sotsial'no-ekonomichnyy rozvytok prykordonnykh oblastey v umovakh diyi Uhody pro Asotsiatsiyu mizh YeS ta Ukrainoyu (za rezul'tatamy ekspertnykh otsinok): naukovo-analitychna zapyska (2017), Lviv.
2. Prytula H.M., Tsisinska O.B., Demedyuk O.P. (2017) Peculiarities of social and economic development of bordering oblasts under EU-Ukraine Association Agreement: experts' assessments, *Regional'na ekonomika*, №4, pp. 91-102.
3. Pasternak O. (2017) Vplyv pohlyblennya protsesiv yevrointehratsiyi na rozvytok prykordonnykh terytoriy, *Aktual'ni problemy ekonomiky ta upravlinnya v umovakh systemnoyi kryzy: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi*, 28 lystopada 2017, s. 54-59.